

MEZINÁRODNÍ SČÍTÁNÍ VODNÍCH PTÁKŮ V ČR

International Waterbird Census

METODIKA SČÍTÁNÍ

Sčítané druhy: Sčítají se všechny druhy těchto řádů: potáplice, potápky, veslonozí, brodiví, vrubozobí, krátkokřídlí, bahňáci (+dlouhokřídlí) a dále tyto druhy- orel mořský, ledňáček říční a skorec vodní.

Denní doba: Optimální obdobím pro sčítání v doba *od 10. do 14. hod.* (t.j. v době, kdy zimující ptáci bývají v největším klidu). Za situace, kdy není možné tuto dobu dodržet, je třeba věnovat větší pozornost pohybům ptáků a jejich aktivitě. (Není však možné sčítat zcela do tmy!).

Důležitým faktorem, který může ovlivnit výsledky sčítání je též **viditelnost** v době sčítání. Sníženou viditelnost je třeba zaznamenat v příslušné rubrice na přiloženém formuláři. Za velmi špatné viditelnosti (mlha, silné sněžení ap.) není možno sčítání provádět.

Sčítací stanoviště: Na úsecích s malým počtem zimujících ptáků lze sčítání provádět přímo za chůze se zastávkami podle aktuální potřeby.

V místech s pravidelně vysokým počtem (stovky až tisíce jedinců) zimujících ptáků je nutné mít vytipovaná místa, odkud je takové shromaždiště (nebo jeho část) nejlépe přehledné. Doporučujeme i opakované sčítání takovýchto míst, a to nejlépe z různých míst.

Technické vybavení: Ke sčítání ptáků v terénu je většinou nutné použití dalekohledů. Nejlépe se z běžně dostupných dalekohledů k tomuto účelu hodí triedr se zvětšením 7x až 12x. Je dobré mít dalekohled s velkým zorným polem. Na větších vodních plochách je většinou nutné mít k dispozici stativový dalekohled zvětšující 30 až 50 x. Naopak na menších vodních plochách je možné sčítat ptáky i bez dalekohledu (např. různé malé říčky, potoky ap.).

Nezbytným vybavením je ale zápisník a tužka. Je možné použít i diktafon, přičemž je však třeba se neustále přesvědčovat o jeho funkčnosti i ve ztížených meteorologických podmínkách.

Vlastní sčítání ptáků v terénu: Při nízké početnosti jde o klasické počítání jednotlivých exemplářů všech na lokalitě přítomných zimujících druhů ptáků.

Při **vyšší, případně vysoké početnosti** (stovky a tisíce exemplářů) je možno při určitých zkušenostech použít několik technik počítání: Velké hejno jednoho druhu přibližně stejně homogenní - odpočítání např. 50 ex. a následné dopočítání do velikosti celého hejna. Tento způsob je možné též použít alespoň pro hrubý odhad při vyplašení hejna, které odletělo proti směru pochodu sčítatele (viz. níže). Dále je možné odpočítávání jednotlivých druhů po 2 až 5 ex. až po dopočítání celého hejna. Tento způsob je pracnější, ale při nehomogenním, případně smíšeném hejně několika druhů je rozhodně vhodnější. Na druhé straně pracné počítání velkých hejn po jednotlivých exemplářích může paradoxně mít za následek ztrátu orientace ve sčítaném hejnu a ve svém důsledku pak i větší chybu. Jinou vhodnou možností představuje spolupráce dvou pozorovatelů, z nichž jeden sčítá a hlásí průběžné počty, které jeho spolupracovník zapisuje. Obdobně je možno využít i diktafon.

Při sčítání **potápivých kachen, lysek, potápek, kormoránů, popř. potápic** je třeba mít na paměti, že část jedinců může být v okamžiku sčítání pod vodou. V těchto případech je třeba věnovat pozornost aktivitě ptáků a při vysoké frekvenci potápění raději sčítání na chvíli přerušit.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat skrytěji žijícím druhům jako je potápka malá a slípka zelenonohá. **Potápky malé** i v zimním období velmi snadno unikají pozornosti neboť bývají často schovány při březích, pod převislými břehy, v příbřežní vegetaci (různé křoviny zasahující do vody, spadlé větve, kmeny ap.), v městském prostředí pak slouží jako úkryty různé výklenky nábrežních zdí mostů ap. **Slípky zelenonohé** se nejčastěji vyskytují na březích v křovinaté vegetaci a lze je zaznamenat i na základě hlasových projevů.

Na březích, často těsně u vody, se ale často vyskytují i další druhy jako **kachny divoké** (případně další druhy plovavých kachen), **lysky černé, volavky popelavé** ap. **Kormoráni a volavky** sedají často na vysokých stromech.

Některé druhy (**husy, plovavé kachny**) odlétají za potravou mimo sledované vodní plochy. Plovavé kachny zpravidla odlétají na pastvu ve večerních hodinách a tudíž při denním sčítání by neměly vznikat větší problémy. O něco složitější situace je u husí. Na lokalitách s početnějším výskytem husí doporučujeme provádět ranní kontrolu za svítání při jejich ranním rozletu z lokality. Prakticky to ale znamená, že musíme nocoviště navštívit ještě za tmy a vyčkat zde do rozednění. Takto zaměřené kontroly lokality je možno provádět i několik dní před nebo po

vlastním sčítání vodních ptáků. Počty husí zjištěné při ranním rozletu je nutno uvést ve formuláři v rubrice poznámka.

V této souvislosti je třeba zmínit i samostatný projekt sčítání **kormoránů velkých** na nocovištích, kteří by měli být sčítáni přibližně 1-2 hodiny před setměním (viz níže). Zmíněné sčítání kormoránů na nocovištích by ovšem nemělo nahradit sčítání lovcích, odpočívajících nebo přeletujících kormoránů při procházení lokality. Pro tento projekt jsou určeny zvláštní formuláře.

Obdobná situace nastává v případech sčítání nocovišť **racků**. Počty racků zjištěné na nocovišti je nutno uvést ve formuláři v rubrice poznámka.

Přeletující ptáci: Zásadně se počítají jen ptáci jevící evidentní vztah ke sčítané lokalitě - nízko letící ptáci, kteří mají zjevnou snahu na lokalitě přistát. Při vyplašení ptáků sčítatelem, jinými osobami, lodí ap. se počítají zásadně jen ptáci, kteří odletěli dozadu (proti směru pochodu sčítatele)! Ve výjimečných případech, při jistotě, že ptáky nemůžeme sečíst opakovaně, je možné započítat i ptáky, kteří poodletěli dopředu. Ideální je sčítat sousední úseky ve stejnou dobu tak, aby se jejich sčítatelé mohli o případných přeletech vzájemně informovat. U ptáků vysoko přeletujících, kteří se do celkového počtu ptáků na lokalitě nezapočítávají, je třeba zaznamenat jejich počet, hodinu a směr přeletu do rubriky poznámka.

Nepůvodní druhy

Na vodních tocích a nádržích v České republice se můžeme setkat i mnohými "exotickými" druhy vodních ptáků. Pravděpodobně se jedná o ptáky uniklé ze zajetí u nás nebo v zahraničí. Údaje o výskytu a početnosti těchto druhů jsou však nesmírně cenné. Prosíme proto o zaznamenávání početnosti i těchto druhů. Jako příklady těchto "exotických" druhů lze jmenovat tyto: husička stěhovavá *Dendrocygna arcuata*, labuť černá *Cygnus atratus*, husa indická *Anser indicus*, pižmovka velká *Cairina moschata*, kachnička madarínská *Aix galericulata*, kachnička karolínská *Aix sponsa*, husice rezavá *Tadorna ferruginea*, kachnice kaštanová *Oxyura jamaicensis* a další.

Zaznamenávání výsledků sčítání:

Uvítáme zaslání výsledků sčítání ve formuláři, který bude k dispozici na webové stránce ČSO, případně můžeme formulář poslat na Váš e-mail nebo adresu. Formulář obsahuje tyto náležitosti:

- *Jméno a adresa sčítatele, případně kontakt,*
- *Název úseku (přesné vymezení, např. Vltava: Kralupy n.Vl. silniční most - Vraňany jez), okres, (kraj), číslo úseku,*
- *Datum a hodina sčítání (začátek a konec),*
- *Údaje o počasí (oblačno, déšť ap.), přibližné teplotě, stavu vody (nižší, vyšší, normální hladina vody), zamrzlosti vody (% zamrzlé hladiny, výskyt ker, zamrzlost zátok a slepých ramen), viditelnosti (dobrá, špatná ap.) a intenzitě větru (bezvětrí, slabý, silný vítr),*
- *Metoda sčítání – např. liniová, bodová (úplnost kontroly, použitá technika – dalekohled, stativový dalekohled, rozlišení dalekohledu ap.)*
- *Poznámky o dalších okolnostech sčítání (především rušení ptáků dalšími osobami, loděmi, ap.).*
- *Počty exemplářů jednotlivých druhů*

U kachen (pokud to okolnosti pozorování dovolují zaznamenat) uvádějte *počet samců a samic* **, pokud jste u části kachen neurčili pohlaví, zaznamenejte jejich počet v kolonce *neurč.* U racků (mimo racků chechtavých), labutí, kormoránů, případně slípek zelenonohých uvádějte počet *starých a mladých ptáků (ptáků v první zimě)* **. U ptáků, kde nebylo možno určit přesně druh, uvádějte *alespoň rod a případně další upřesnění* - např. neurčitelné husy (*Anser* sp.), neurčitelné kachny (*Anas* sp., *Aythya* sp. ...), racek bělohlavý/stříbřitý apod. Další podrobnosti o těchto druzích uveďte v poznámce (např. jednalo se o kachny divoké nebo kopřivky). Pokud jste na lokalitě zaznamenali druhy vodních ptáků, které nejsou ve formuláři uvedeny, použijte volných kolonek.

** Tyto údaje mohou být uvedeny jen u části pozorovaných ptáků.